

Сәмах – ял тәрәхән пусләхне

Тәп сұл-йәре пәрле паләртрәмәр

Рассей Федерацийән 2003 сұлхи октябрэн 6-мешәнче йышанна «Рассей Федерацийәнче ыраңти самоуправление йөркелессе сунчен» 131-ФЗ Саккунән 28-меш статийе тата ял тәрәхән Уставәсемпе киләшүллән кәсалхи июль-август уйәхәсенче ял тәрәхән 2009 сұлхи генеральнәй планәсен проекчәсене ыраңти пурәнакансемпе пәрле сүтсе яерәс, нумаях пулмасть вара ситес сұлхи бюджет проекчәсене пәхса тухрәс. Асаннә проекчәсене депутатсен ял тәрәхән Пухәвәсене йышанма сәннә. Апла пулсан ситес сұлхи әс-хәле, задачәсене паләртса хунә темелле. Ҷанә тавәрса әсе күләнессе кәна юлать. Мән паләртнине пурнәса кәртессе вара ситес сұлхи тәрәхән пусләхәсем, депутатсем, ял суннисем пәр шухәшлә пулса әсленинчен, йывәрләхәсене парәнтарма вай ситернинчен килә. Паләртмалла, йывәрләхәсем сук мар.

Ку енепе лару-тәру Чуманкасси ял тәрәхәнче еплерәхә? Мән канәс памасть ял суннисене паян? Мәнле йытусене чи малтан татса пама сәнеңсә вәсем? Сак йытусем тавра йөркелерәм хамәрән каләсәва ял тәрәхән пусләхәпе Людмила Германовна КОВАЛЕВАПА тәл пулнә май.

– Людмила Германовна, ситес сұлхи генеральнәй план, бюджет проекчәсене ыраңти сүтсе явни пирки пәтәмәшле мән каланә пул-ләтәр?

– Ял тәрәхән территория-нче 7 ял пулсан, вәсенчен кашнинчәх пухусем ирттертәмәр, проекчәсене тәплән тишкертәмәр. Ҷавна паләртас килет. Маншән пулсан ик айкки те тавайкки текен паян сукпа пәрәх. Ял суннисен активләхә писәк. Ку е теләр йытәва татса парәсси каш-

нинех шухәшлаттаратъ. Мәншән тесен сакә пәтәмәх ыраңти пурнәса йөркелессе сунәннә. Татса памалли йытәвәсем те сителәклипех.

– Пур әсе пурнәсlassи те укса-тенкәпе сунәннә вәт-ха. Хальхи вәхәтра вара пушух те.

– Ял тәрәхән бюджетне тупашсем енепе ситес сұл валли 3 миллион тенкә ытларәх пәхса хаварнә. Сұлталәк валли, паллә әнтә, сакна ытлә-ситлә тееймән. Сұлсе-

не юсассине тата сәненән тәвассине, шыв йытәвне татса парәссине, культура учреждениәсене пәхса тәрәссине, электролинесем карәссине шута илсен, ку суммәна икә хут үстерсен те пәтәмәх сителәклә пулаймә. Анча та нимән те тәваймән, мән пуррипех сунлахма, хамәр сине ытларәх шанма, тупаш илмелли йити майсене шырама тивет. ыраңти пурәнакансем пусарулла та хастар пулли, йытусене татса парәссине пәрле сунәннә әслени писәк пәлтәрәшлә.

– Әпә пәлнә тәрәх, Чуманкассинчи клуб сүртне юсас йыту канәс памастчә. Халә ку теләшле лару-тәру мәнлерәх?

– Клубән сивиттине юсаса пәтернә әнтә, никәсене сирәплетсе тухнә. Халә обшивка әсәсем пыраңсә. Кунти әсәсене тендер выляса илнә май «Партнер» строителәсем пурнәсlassә. Сәнә сұл уявне кунта юсаса сәнетнә сәнә клубра паллә тума пәхәтпәр. 1902 сұлта тунә сак сүрт тахсантанпах ял хәтне пәсса ларатчә. Юсав әсәсене туса ирттерме республика бюджетәнчен 350 пин тенкә уйәрса пачәс. Район та пуләшрә. Сакә вәл йт ахальтен,

сүлтен пәрәхса панә укса мар. Ҷавәнпа та манән малтанах ял суннисене мал телләвлә пәтәмлетү тума пәлнәшән, район пусләхне Ю.А. Иванова, ЧР Патшаләх Канашән депутатне В.Г. Данилова писәк тав сәмахә калас килет. Исәтерккә яләнчи клубәнне те сивиттине юсарәмәр.

– Ялсәнче сұл йытәвә яланах чи кәсәкли шутланнә.

– Сұл йытәвә чи сивәч тәраканни вәл – Отарккә ял. Кунта сұл тавас йытәва татса парәтпәрәх. Проектне хәтәрлесе ситернә әнтә, экспертиза витәр тухмалла. Чуманкассинчи Хупахушкән урамәнче ситес сұлта сұл тума тәтәнмалла. Проектне хәтәр, плана кәртнә. Исәтерккә яләнчи Алексеевсен урамәнче сұл тума тарән сунра урлә тәпра сийне 8 метр хәпартмалла пулатъ, 5 метр хәпартнә әнтә. Сунра хәрне сити хәйәр, вак чул сарса ситернә.

Кунпа пәрлех хальхи сұлсене юсаса йөркеллә шайра тәтәсә тәрәсси те писәк пәлтәрәшлә. Ку телләвлә ял тәрәхән бюджетәнчен 329 пин тенкә уйәрмалла, савән чухлех республика паратъ. Вәсемпе телләвлә тата

пәлсе уса кура пулатъ.

– Сұлсемпе пәрлех ял суннине әсәме пахаләхлә шыв та кирлә. Ахальтен мар әнтә республика Президентчә сак кунсенче республикән телләвлә «Чаваш Республикинче пурәнакансене 2009–2020 сұлсәнче әсәмелли паха шывпа тивәстәресси» програм-ми сунчен калакан указа алә пусрә.

– Тәл пулусәнче те кун пирки йытусем пулмарәс мар. Чәннипех ку вәл пуса ыраттаракан писәк йыту. Исәтерккә, Анаткас Апаш яләнчә пурәнакансем 10–15 сұл әнтә пәрәхпа пыракан шывпа уса кураймаңсә. Сәләсем те сунсәнче тәпекеннисем пур. Исәтерккәпе Анаткас Апашра тата Шарпашра шыв пәрәхәсем хурәссине проектсене хәтәрлесе панә әнтә. Халә вара мән пуррипе сунлахма тивет. Сәл пурисем тума тата сәнетме тимәр-бетон ункәсем Исәтерккә валли 12, Карманкасси валли 3, Пачкасси валли 3, Хупахушкән урамә валли 2 туянтәмәр.

– Ял тәрәхән территория-нче сәнә урамсем сук мар әнтә. Чи малтанах сунсем электричество парса тәрәс йытәва хускатаңсә.

– Сәнә урамсен сак йытәвә сәнә урамах илер. Депутатсен районти Пухәвән депутатчә В.П. Морозов, Н.Н. Данилов тәрәшнине, кунта пурәнакансем пуләшса пынипе ку урама шыв парса тәрәссине те, газ кәртессине те хәйсәмех татса пама пултарәс. Электрлини карәссине вара проектне 2005 сұлтах хәтәрлесе панә пулин те, лавә халә те ыраңти.

– Каләсәва кичем үкерчәкпе вәслес килмәст. Пәрле пулсан кирек епле йывәрләхән тухма та майсем тупәнаңсәх. Сире те савнах суннә пуләттәм. Умри задачәсене татса парәссине ыраңти камсене паләртса хаварнә пуләттәр?

– Депутатсемпе, старостәсемпе пәрле пулмасәр, ял суннисен тәккине туйса тәмасәр паян йывәртарәх. Депутатсенчен вара Ю.И. Скворцова, В.К. Гордеева, А.И. Иванова, Н.Н. Замятина, Г.Г. Михайлова, Г.Н. Тимофеева, Г.Н. Илларионована, старостәсенчен Е.И. Кадыкована, Г.А. Семеновские, Ю.Г. Герасимова, А.В. Степанована, Л.А. Филиппова, В.Н. Иванова тав сәмахә калас килет.

В. ШАПОШНИКОВ
калаңнә.

Республика акцине хутшәнса

Малашләх пирки паянах шутламалла

«Самрәксем – сывә пурнәс йөркешән» республика акцине хутшәнса, районти библиотекәсәнче тәрләнчә мероприятисем сахал мар пулса иртрәс. Сывә пурнәс йөркешәне пропагандалас, япәх туртәмәсемпе сиенлә йәласәнчен пистерес тесе Муркашри ял тәрәхәсем хушшинчи тәп библиотекәра Муркаш шукуләнче вәренекән хәрсемпе «Пәтәмәх хәрарәм сывләхәпе илемә сунчен» ятпа информаци кунсәм йөркелерәмәр. Ҷавра сәтел хушшинчи уса каләсәсене хутшәнма тәрлә профессии специализәсәм кәмәл турәс: акушер-гинеколог, дерматолог, визажистсем т. ыт. те. Диагностикапа консультацисән психологә «Хәрарәм пулса ситессе. Хәрсән вәртәтәнләхәсем» тренинг ирттерчә. Вәл савна паләртрә: малтанах суннән хәйне юратмалла, лайәх кәмәллә пулмалла. Ун чухне вәл илемлә те иләртүллә пуласси иккәлентермәст. Ытти врачсем те интереслине, пәлмеллине сахал мар каласа пачәс.

Библиотекәсәнче наркоманирен, алкоголизман тата пирс туртәссинчен асәрхәттарас енепе чылай мероприяти йөркеләнә. Нарколог хутшәннине библиотекәсәнче «Хәвән шәпуна ан хуш» виртуаллә сәхет пулнә. Информаципе дискусси сәхәчә те усәллә иртрә.

Самрәк ашшә-амәшәсәне пулшас телләвлә Муркаш библиотекинче «Ача амәшә пуласси савәнәс күтәр» информаци акцине йөркелерәмәр. Ана Рассей ача амәшәсен кунне халалларәмәр.

Сакән пек мероприятисем йөркелени пуриншән те, уйрәмах самрәксәмшән, усәллә пулчә тесе шутлатпәр.

Э. ДИМИТРИЕВА,

Муркашри ял тәрәхәсем хушшинчи тәп библиотекән информаципе методика пайән заведующийә.

Усәллә канашсем

Сирән кушака е йытта пәрса ернә пулсан, эсир вәсене хырчараш йывәс саваланчәк сарса парәр. Ун сунче темисә кәс сывәрсапах, вәйлә шәршәна пула, пәрсәсем тарса пәтәсә.

Пәтәм тәнчери инвалидсен кунне паллә турәмәр

Ыррине алла илессе – пәрлехи тивәс

Иртнә юн кун, раштав уйәхән 3-мешәнче, района та Пәтәм тәнчери инвалидсен кунне паллә турәс. Сапла, инвалидсене тимләх кирлине паян никам та хирәслемәст. Юлашкисә сунсәчә патшаләх шайәнчә те инвалидсем теләшлә әсә тата пурнәс валли ытларәх тимләх уйәрни кураңатъ. Тимләхе кура инвалидсем те пәр ыраңти лармаңсә, хәйсән пултару-ләхне сунсем патне ситерме тәрәшәсә.

Муркаш ял тәрәхә инвалидсен пурнәсәпе кәсәклансах тәрәт, вәсен пурнәсәне интересләрәх тума тәрлә мероприятисем йөркелет. Акә инвалидсен кунә умән те ял тәрәхән пусләхә Н. Никитин инвалидсен ял тәрәхәнчи пусләмәш организациәнче тәракансен тәл пуләнчә ирттерчә.

Пухәннисене малтанах Н. Никитин ял тәрәхән пур-

нәсәпе, «Чаваш Республикинчи чи симәс те тирпейилем кәртнә пурәнмалли ыраңти смотр-конкурса хутшәнса 1-меш ыраңти тухма мән чул вәй хунипе, сак әсәре активист-инвалидсем епле тәрәшнине палләштарчә, умри телләвсем сунче

чарәнса тәчә.

– Муркаша сапла илемләхпә тирпейләх кәртнине сирән түпе те писәк. Уншән писәк тав. Ыррине алла илессе – пәрлехи тивәс. Сире кура самрәксем те тирпейленәс, – терә Николай Иванович кәске сәмахәнче пур-

хәннисене чейпе хәналанә май.

Кун хысәсән Муркаш ял тәрәхәнчи инвалидсен обществин пусләмәш организациән председателә Алексәндр Нестерович Кузнецов обществән кәсәлхи әсәсәмпе, общество умәнчә тәракан задачәсәмпе палләштарчә.

– 2002 сұлтанпә ертсе пиратәп асаннә организацие. Ял тәрәхәнче пурә 252 инвалид шутланса тәрәтә пулсан, пусләмәш организацире 94-ән кәна-ха. Сәмах май, ситес сұл эпил хамәра валли компьютер класә уса, сәнәләхсәмпе палләшса тәма инвалидсен клубне пусарса яма телләвсем ларатпәр, – терә вәл.

Активистсем республикәри хәйсән организациән Хисеп грамотисене тивәсрәс.

Анатолий БЕЛОВ.

Автор сән үкерчәкә.

Шкулсенчен пәлтәрәсә

«Математикәлла кафе»

Турай шукуләнче вәрентү әсәнчә тәрлә мелсәмпе анлән уса курма тәрәшәсә. Акә 5 урок хысәсән хаваслә кәвә янәраса кайрә. Вәренекәнсемпе учительсене вәл «Математикәлла кафе» мероприяти иртекән хәтлә зала йыхравларә. Зала кәнә сәртә сапла сырса хуни пур: «Аппетитлә пәлү кәна пуса лайәх ыраңсәтә».

Асаннә мероприяти кафе йөркешә сунәннә иртрә темелле. Сәтелсәм сунче скатертьсәм, салфеткәсәм. Командәсен кашни сәтелә сунче меню.

Шәф-повар шутәнчә математика учителә З.П. Григорьева пулчә. Вәл кафәрисене хәйсән ыраңсәсәне йышанма сәнчә.

Пәртрәмәш сәтел хушшинче учителәсен «Логарифмы», иккәмәш сәтел хушшинче вәренекәнсен «Семиугольники» командисем пулчә.

З.П. Григорьева пухәннисене, математикәна юратакансене пурне те сәнә йөркелүпе саламарә, официанткәсәмпе палләштарчә. Кусем вәсем Кристина Семенова (8-меш класс), Ирина Яникова (8-меш класс) пулчәс. Мероприяти электронлә презентациа меләпе иртрә.

Ертсе пыракан вәсене епле чәнни, мәнле чәлхәпе каләсәни тата мәнле тәлсәсә пирки (командәсем пәр-пәрне салам-лани) каласа пама йытәр. Кайран вара паләртнә менюрен бюджетсәм заказ памалла.

Тәрләнчә йыту соусәсенчен тәракан «Незабудка» салат.

Командәсәне черетпә йытусем парәсә. Кашни командән теләр команда хуравлайман йыту сине хурав пама май пур. Менюри кашни блюдо пиркиех савән пек интереслә йытусемпе хуравсем пулчәс.

Юлашкисән музыка конкурсә пулчә. Пәтәмәшлә итогсәне пәтәмлетсен вара учителәсен команди мала тухни паләрчә.

В. ЛЕОНТЬЕВ.

Сән үкерчәкәре: конкурс вәхәтәнчә.